

Ks. Dariusz Sonak

LUZKIE OBLICZE KAPŁAŃSTWA

...aż Chrystus w was się ukształtuje
(Ga 4,19)

FLOS CARMELI

Poznań 2021

© Copyright for the Polish edition Flos Carmeli 2021

Korekta

dr Sebastian Przybyszewski

Imprimi potest

o. Jan Piotr Malicki OCD, Prowincjał
Warszawa, dnia 18.02.2021 r., L. dz. 16/P/2021

Nihil obstat

o. Paweł Placyd Ogórek OCD, cenzor

Imprimatur

bp Grzegorz Balcerk, Wikariusz Generalny
Poznań, dnia 17.02.2021 r., N. 939/2021

Wydawca

FLOS CARMELI Sp. z o.o.
Wydawnictwo Warszawskiej Prowincji Karmelitów Bosych
ul. Działowa 25; 61-747 Poznań; tel.: 61 856 08 34
e-mail: wydawnictwo@floscarmeli.pl
www.floscarmeli.pl

ISBN 978-83-66504-32-5

WYKAZ SKRÓTÓW

- BEM „Biuletyn Edukacji Medialnej”.
- DFK Sobór Watykański II, *Dekret o formacji kapłanów* Optatam totius (28 października 1965).
- DP Sobór Watykański II, *Dekret o postudze i życiu prezbiterów Presbyterorum ordinis* (7 grudnia 1965).
- DPZK Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o postudze i życiu kapłanów* (1994).
- DPZP Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o postudze i życiu prezbiterów* (11 lutego 2013).
- EE Jan Paweł II, *Ecclesia de Eucharistia*. *Encyklika o Eucharystii w życiu Kościoła* (17 kwietnia 2003).
- EG Franciszek, *Evangelii gaudium*. *Adhortacja apostolska o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie* (24 listopada 2013).
- EK *Encyklopedia katolicka*, Lublin.
- FC Jan Paweł II, *Familiaris consortio*. *Adhortacja apostolska o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym* (22 listopada 1981).
- KG Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Kapłan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa* (19 marca 1999).

- KKK *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994.
- KP Kongregacja ds. Duchowieństwa,
Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej (4 sierpnia 2002).
- KPK *Kodeks Prawa Kanonicznego*, Poznań 1984.
- LosR „L'Osservatore Romano”.
- MN Pius XII, *Menti nostrae. Adhortacja apostolska o podniesieniu świętości życia kapłańskiego* (23 września 1950).
- PKDC Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego,
Przewodnik do formacji kapłańskiej o celibacie.
- PDV Jan Paweł II, *Pastores dabo vobis. Posynodalna adhortacja apostolska o formacji kapłanów we współczesnym świecie* (25 marca 1992).
- RFIS Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania kapłańskiego. Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* (8 grudnia 2016).
- RP Jan Paweł II, *Reconciliatio et paenitentia. Adhortacja apostolska o pojednaniu i pokucie w dzisiejszym posłannictwie Kościoła* (2 grudnia 1984).
- Sac. C. Benedykt XVI, *Sacramentum Caritatis. Posynodalna adhortacja apostolska o Eucharystii, źródle i szczyt życia i misji Kościoła* (22 lutego 2007).
- SC Paweł VI, *Sacerdotalis caelibatus. Encyklika o celibacie kapłańskim* (21 czerwca 1967).

Cytaty z Pisma Świętego według: *Biblia Tysiąclecia*, wydanie 5, Poznań 2005.

WPROWADZENIE

Słowa „trwały kryzys” w odniesieniu do życia kapłańskiego nie są ani zaskoczeniem, ani jakkolwiek nowością. Benedykt XVI w książce *Z głębi naszych serc* używa tego sformułowania na samym początku. Już św. Paweł VI dotkliwie przeżywał sytuację pogubienia tożsamości kapłańskiej przez kler. W przemówieniu z 10 lutego 1978 roku wypowiedział następujące słowa: „Jesteśmy przygnębieni liczbami, zaniepokojeni kazuistyką, powody istotne wymagają pełnego bólu i czci współczucia, ale zlaicyzowani księża przysporzyli nam wiele bólu”¹. Nie sposób zliczyć, skierowanych do księży, papieskich apeli wzywających do odnowy życia kapłańskiego. Nie brakowało i nie brakuje inicjatyw, które mają temu służyć, a jednym z najczęściej wypowiedzianych słów w tym kontekście jest *formacja*. Wszystko jednak zaczyna się od konkretnego człowieka, którego Bóg powołuje, a nie od systemu. Początek to konkretne imię, twarz, historia – ludzkie oblicze, człowiek, który chce iść za Jezusem.

Jezus, powołując Apostołów, wezwał ich również do misji głoszenia Ewangelii oraz efektu ich pracy, konkretyzując go w słowach: „Nie wyście Mnie wybrali, ale Ja was wybrałem i przeznaczyłem was na to, abyście szli i owoc przyniesili, i by owoc wasz trwał” (J 15,16). Podczas swojej publicznej

---

¹ Paweł VI, *Do kleru rzymskiego* (10 lutego 1978), http://w2.vatican.va/content/paul-vi/it/speeches/1978/february/documents/hf_p-vi_spe_19780210_cleroromano.html [dostęp: 10.06.2018].

działalności przygotowywał ich do tego posłania, czyniąc ze wspólnoty apostołskiej miejsce ich formacji. Przez wieki sakramentu święceń udzielano mężczyznom odznaczającym się konkretnymi cnotami, które przywołał św. Paweł w swoich listach: „bez zarzutu, (...), trzeźwy, rozsądny, przyzwoity, gościnnie” (1 Tm 3,2). Ojcowie Kościoła, jak choćby św. Jan Chryzostom, potwierdzali konieczność dojrzałości kandydata do urzędu prezbitera: „od przyjmującego ten obowiązek wymaga się wielkiej roztropności i jeszcze większej łaski Bożej, prawego charakteru, czystości życia, nadludzkiej wprost cnoty”². Dlatego Kościół w swoim nauczaniu i działalności szczególną troską ogarnia zarówno kapłanów, jak i tych, którzy przygotowują się do kapłaństwa, wprowadzając ich w proces formacji.

Czy czasem nie zapominamy o tym, czym w ogóle jest formacja? Pojęcie *formacja* (łac. *forma*) w formie rzeczownikowej określa kształt, figurę, wygląd. Natomiast utworzony od niego czasownik *formować* (łac. *formare*) oznacza czynność nadawania określonej formy, kształtowania w określonym kanonie. W odniesieniu do osoby formacja jest procesem realizującym się w kilku wymiarach, tj.: 1) zmierzającym do ukształtowania kogoś, 2) towarzyszenia osobie i 3) stymulowania jej samorozwoju. Czynnikiem koniecznym w formacji jest wewnętrzna wolność gwarantująca wiedzę i zgodę człowieka podlegającego temu procesowi³. W przypadku powołania formację należy określić jako proces zmierzający do kształtowania świadomości i postaw umożliwiających wierzącemu życie zgodne z rozeznaczonym powołaniem, którego

² M. Starowieyski (red.), *Ojcowie Kościoła o kapłaństwie i kapłanach*, Kraków 2010, s. 29.

³ Por. M. Fiałkowski, *Formacja chrześcijańska katolików świeckich w świetle nauczania Kościoła współczesnego*, Lublin 2010, s. 19-21.

celem jest ukształtowanie dojrzałej osobowości uzdalniającej do rozwoju życia chrześcijańskiego i podjęcia zadań oraz posług wynikających ze swojego stanu⁴.

Św. Jan Paweł II poświęcił formacji kapłańskiej posynodalną adhortację *Pastores dabo vobis*, w której już we wprowadzeniu przypomniał, że „Kościół uważa formację przyszłych kapłanów – zarówno diecezjalnych, jak i zakonnych – i ich ustawiczną troskę, przez całe życie, o osobiste uświęcenie w posłudze, a także troskę o ciągłą odnowę duszpasterskiego zaangażowania za jedno z najdelikatniejszych i najważniejszych zadań”⁵. Przymiotnik „najdelikatniejszych” odnosi się do formacji, jakiej podlega człowiek i całe jego życie, zaś określenie „najważniejszych” przypomina, że owa droga powinna przyczyniać się do misyjnej działalności Jezusa Chrystusa złączonej z odpowiedzialnością za powierzony kapłanowi lud. Ponadto papież wskazał cztery obszary, w jakich dokonuje się proces formacji: 1) duchowy, 2) ludzki, 3) intelektualny i 4) pastoralny.

Papież za fundament kapłańskiej posługi uznał formację ludzką, dzięki której prezbiter ma możliwość „odtworzyć w sobie, w miarę możliwości, ludzką doskonałość jaśniejącą w Synu Bożym, który stał się człowiekiem”⁶. Wśród jej integralnych komponentów wskazał na dojrzewanie uczuciowe, wychowanie do przeżywania płciowości, formację do wolności oraz kształtowanie sumienia moralnego. Podjęcie powyższego zagadnienia w adhortacji to kontynuacja myśli Soboru Watykańskiego II, według którego „zasady chrześcijańskiego wychowania winny być święcie przestrzegane

---

⁴ Por. tamże, s. 22.

⁵ PDV, nr 2.

⁶ Tamże, nr 43.

i należycie uzupełniane nowymi osiągnięciami zdrowej psychologii i pedagogiki. Przez mądrze więc zaplanowaną formację trzeba w alumnach wykształcać także należyłą dojrzałość ludzką (...)”⁷. Z tego względu adhortacja stała się w Kościele impulsem do podjęcia refleksji na temat formacji ludzkiej do kapłaństwa. Kolejną przesłanką był szybko rozwijający się świat w dziedzinach gospodarki, psychologii, medycyny i mediów, co sprawia, że człowiek żyje, jak określił to Marshall McLuhan, w globalnej wiosce. Taka sytuacja wymaga towarzyszenia człowiekowi wybierającemu drogę powołania kapłańskiego, by ten mógł osiągnąć należyłą dojrzałość osobową.

Dlaczego powstaje kolejne opracowanie dotyczące formacji kapłańskiej? Po pierwsze powyższe argumenty są nadal aktualne i potrzebujemy na nowo spojrzeć na formację ludzką, a ujmując prościej – spotkać „ludzką twarz” księdza. Nie wystarczy jedno powierzchowne spojrzenie. Tak jak musimy dostrzec każdy detal twarzy, by była dla nas bliska, tak samo zerknijmy na ludzkie komponenty formacji. Nie chodzi tylko o przedstawienie oblicza, które zawsze pociąga swoim wyglądem, proporcjonalnością i ułożeniem. Warto przyjrzyć się temu, co ludzkie oblicze księdza w jakiś sposób może nawet zniekształcić. Patrzmy na blizny, zmarszczki i uszkodzenia, których nie brakuje na ludzkich obliczach. Z ewangelicznego spojrzenia mogą być piękne, mimo że przypominają o krzywdzie, czy też o przemijalności. Dlatego potrzebujemy światła nauczania Kościoła oraz literatury z dziedziny teologii, psychologii i antropologii, które przedstawiają podstawowe i właściwe rysy formacji.

---

⁷ DFK, nr 11.

Po drugie szybko zmieniający się świat, a z nim człowiek, nie pozwala na zatrzymanie się w szukaniu nowych form i narzędzi formacji. Człowiek, który coraz częściej żyje w rzeczywistości cyfrowej potrzebuje zakorzenienia Ewangelii właśnie w tym świecie. Media nie są tylko czymś obok nas, ale są już integralną częścią naszej codzienności. Zatem powinny być nie czymś do czego powołany się przysposabia, ale narzędziem formacyjnym. Nie sposób przejść obojętnie obok propozycji, które pojawiają się w najnowszych dokumentach Kościoła takich jak *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*.

Po trzecie warto podziękować tym, którzy angażują się w to, by ludzkie oblicze księdza nie traciło swojego światła, którego źródłem jest Ten, który pociągnął człowieka za sobą. Niewątpliwie do ukazywania ludzkiej twarzy księdza w Polsce – zarówno naturalnego piękna, jak i blizn oraz zmarszczek – przyczynił się periodyk *Pastores*. Kościół odpowiada za formację poprzez tworzenie różnych instytucji, agend i form. Jedną z ważnych agend w tej kwestii są media, szczególnie media drukowane, które zostały włączone w ten proces. Wiele czasopism zostało wprost dedykowanych formacji kapłańskiej, zarówno duszpasterskiej, jak i duchowej. We Włoszech wydawany jest od 1920 roku miesięcznik *Rivista del Clero Italiano*, który przedstawia aktualne zagadnienia z dziedziny formacji. We Francji znany jest rocznik *Bulletin de Saint-Sulpice* wydawany przez Stowarzyszenie Prezbiterów Świętego Sulpicjusza poświęcony formacji kapłańskiej i tłumaczony na kilka języków. W Niemczech natomiast ukazuje się *Der Prediger und Katechet*, który zawiera przede wszystkim materiały homiletyczne oraz artykuły i medytacje poświęcone formacji kapłańskiej. W Polsce wydawanych jest kilka czasopism adresowanych do osób du-

chownych, które mają na celu ich osobistą formację. Należą do nich m.in.: *Ateneum Kapłańskie*, *Homo Dei*, *Życie duchowe*, *Zeszyty Formacji Duchowej*, *Notitiae*, *Formatio Permanens* czy też seria wydawnicza *Psychologia i formacja*. Pośród nich swoje miejsce znalazł także kwartalnik *Pastores*.

Gdy trwa burza wywołana kapłańskimi skandalami, sądem nad tym, czy celibat powinien dalej być w Kościele, czy też strachem przed coraz częściej opustoszałymi seminariami, szukajmy ludzkiego oblicza księdza. Jeżeli wsiedliśmy do dobrej łodzi, to pamiętajmy, że jest w niej Jezus, a to On mówi: „Pójdź za Mną”.

ROZDZIAŁ 1.

WYMIARY FORMACJI KAPŁAŃSKIEJ

Formacja kapłańska jest pojęciem bardzo szerokim, ponieważ dotyczy życia całego człowieka i wszystkich etapów jego rozwoju. Wskazanie jej początku na czas studiów seminaryjnych stanowiłoby znaczne uproszczenie. Powołanie dotyczy bowiem każdego momentu życia człowieka, stąd Kościół swoją troską otacza nie tylko tych, którzy weszli na drogę przygotowującą do kapłaństwa, ale rozpoczyna ją o wiele wcześniej. Dowodem tego jest chociażby *Papieskie Dzieło Powołań Kościelnych*¹. To prawda, że szczególną uwagę zwraca się na formację w okresie seminaryjnym, ponieważ jej jasno określonym celem i zwieńczeniem jest przyjęcie święceń kapłańskich, jednak formacja nie może zakończyć się z chwilą stania się kapłanem. Okres spędzony w seminarium określa się czasem mianem formacji

---

¹ Papieskie Dzieło Powołań Kapłańskich jest organem Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego, którego główne zadanie dotyczy wspierania rozwoju powołań w Kościele. W szczególności wskazać należy na organizowanie kongresów i sympozjów, koordynacja duszpasterstwem powołaniowym, organizacja Światowego Dnia Modlitw o Powołania przypadającego na IV Niedzielę Wielkanocną (od 1964 roku), rozbudzanie ducha modlitwy o powołania, konsultacje z episkopatami dotyczące zagadnień powołaniowych. Por. W. Zysk, *Papieskie Dzieło Powołań Kapłańskich*, w: EK, tom XIV, red. E. Giglewicz, Lublin 2010, k. 1281-1282.

początkowej. Kolejne lata posługi również objęte są procesem wzrastania, który określa się formacją permanentną.

Z upływem czasu Kościół w swoim nauczaniu precyzował cele formacji kapłańskiej. Dokument, który wniósł całościowe spojrzenia na człowieka objętego procesem formacji, to posynodalna adhortacja apostolska św. Jana Pawła II *Pastores dabo vobis*. W niej papież wyróżnił cztery obejmujące formację obszary: 1) ludzki, 2) duchowy, 3) intelektualny i 4) pastoralny. Ponadto dużą rolę odgrywają dokumenty Stolicy Apostolskiej. W większości są to dokumenty Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego, która w urzędzie do spraw seminariów zajmowała się normami dotyczącymi powyższego tematu². Na mocy Listu apostolskiego w formie motu proprio *Ministrorum institutio*, od 16 stycznia 2013 roku odpowiedzialność za kompetencje dotyczące seminariów przejęła Kongregacja ds. Duchowieństwa, która 8 grudnia 2016 roku wydała nowy dokument zatytułowany *Dar powołania kapłańskiego, Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*. Ostatni taki dokument wydała Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego w 1970 roku, dodając do niego poprawki w 1985 roku w związku z promulgowanym w 1983 roku *Kodeksem Prawa Kanonicznego*.

Dokument Kościoła *Nowe powołania dla nowej Europy (In verbo tuo...)* określa powołanie do kapłaństwa jako „ikonę trynitarną”³. Nazwa ta stanowi punkt wyjścia do zrozumie-

² Paweł VI w konstytucji apostolskiej *Regimini Ecclesiae universae* (15 sierpnia 1967) podzielił kongregację na trzy urzędy: do spraw uniwersytetów, do spraw szkół katolickich oraz do spraw seminariów. Ten podział zachował Jan Paweł II w konstytucji apostolskiej *Pastor bonus* (28 czerwca 1988). Por. L. Adamowicz, *Kongregacja do spraw Wychowania Katolickiego*, w: EK, tom IX, red. A. Szostek, B. Migut, R. Sawa, Lublin 2002, k. 613.

³ Papieskie Dzieło Powołań Kościelnych, *Nowe powołania dla nowej Europy (In verbo tuo...)*. Dokument końcowy Kongresu poświęconego powołaniom

nia wszystkich wymiarów kapłańskiej formacji. W pierwszej kolejności Bóg Ojciec powołuje do życia człowieka na swój obraz i podobieństwo, dzieląc się ze stworzeniem swoją miłością, wpisując ją w pełny sens życia. Stworzyciel, jako wychowawca całego stworzenia, pozwala odkrywać drogi realizacji powołania do świętości wpisanego w naturę ludzkości. Następnie posłany przez Ojca Syn, który dał dowód największej miłości, oddając swoje życie za grzechy ludzi, powołuje człowieka i wzywa do naśladowania Go, stając się tym samym pierwszym formatorem. Wstępując do Ojca, pozostaje w Eucharystii i posyła uczniów z nakazem misyjnym. Po trzecie obiecany Duch Święty wzywa do świadectwa, będąc zarazem przewodnikiem wspólnoty, dla której powołani przez Syna i wychowani przez Ojca służą⁴. W tej trynitarnej koncepcji powołania można poszukiwać celu formacji duchownych, czyli ukształtowania tożsamości prezbitera. To ona jest owocem sakramentu, w którym działa Duch Święty, uczestnictwem w zbawczym działaniu Jezusa przedłużonym w Kościele⁵.

Zanim zostanie przedstawiona formacja ludzka będąca myślą przewodnią, warto przyjrzeć się trzem pozostałym wymiarom. Nie można bowiem któregośkolwiek z czterech oddzielać od siebie, ponieważ stanowią one integralną całość. Rozdzielenie tych wymiarów rozmiąłoby się z koncepcją jedności życia kapłańskiego przypominającej, iż „kapłan jest nosicielem ontologicznej konsekracji, która nie podlega ograniczeniu w czasie”⁶. Stąd nie można traktować jakiej-

---

do Kapłaństwa i Życia Konsekrowanego w Europie (6 stycznia 1998), Watykan 1998, nr 15.

⁴ Por. tamże, nr 15-18; zob. DPZP, nr 3-5.

⁵ Por. KP, nr 5.

⁶ Tamże, nr 11.

kolwiek przestrzeni życia prezbitera jako niezależnej od daru powołania.

1.1. SERCE – DUCHOWOŚĆ

W formacji duchowej prawda o człowieku, zakorzeniona w antropologii, znajduje swoje dopełnienie, ponieważ stworzenie jest otwarte na transcendencję i szuka swojego spełnienia w absolicie. Z tej przyczyny potrzeba zarówno refleksji nad jej istotą, jak i urzeczywistniania jej założeń, gdyż pozwala to na realizację podstawowego powołania człowieka. Formacja duchowa ma swoje źródło w ewangelicznym przesłaniu i sięga korzeniami do krzyża Chrystusa, aby w zjednoczeniu z Nim każdy chrześcijanin przeżywał tajemnicę paschalną. W ten podstawowy wymiar życia duchowego każdego chrześcijanina wpisuje się wymiar kapłaństwa. Papież Jan Paweł II napisał w *Pastores dabo vobis*, że „formacja duchowa jest sercem, które jednoczy i ożywia bycie kapłanem i jego działalność”⁷. Ojcowie synodalni podkreślili natomiast, że „bez formacji duchowej formacja duszpasterska byłaby pozbawiona fundamentu oraz że formacja duchowa stanowi element najwyższej wagi w wychowaniu kapłańskim”⁸. Należy jednak tej formacji nadać kierunek kształtujący tożsamość kapłana i odpowiadający jego służbie. Ten kierunek wyznacza przede wszystkim istota wymiaru duchowego kapłana, czyli upodobnienie się do „Chrystusa Głowy i Sługi Kościoła”⁹. Dokonuje się to na mocy konsekracji właściwej prezbiterom i dlatego ich życie duchowe rozwija się

---

⁷ PDV, nr 45.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże, nr 22.

przez podstawowe zadanie, a mianowicie dzięki sprawowaniu posługi sakramentalnej¹⁰. Formacja duchowa ma swoje podstawowe wartości i wymagania. Św. Jan Paweł II powołując się na *Dekret o formacji kapłanów „Optatam totius”*, wskazuje wśród nich m.in. poszukiwanie Jezusa i wewnętrzną jedność z Nim, medytację i czytanie słowa Bożego, modlitwę, sakramenty, w szczególności Eucharystii i pokuty, Liturgię Godzin i odkrywanie Chrystusa w ludziach. Z tego wynika, że istnieje silna zależność pomiędzy życiem duchowym kapłana, a sprawowaną przez niego funkcją w trzech wymiarach, tj.: słowa, sakramentu i służby miłości¹¹. Wymienione wymiary wzajemnie się przenikają, ponieważ słowo obecne jest w sakramentach i dzięki niemu mają one wymiar komunikacji służący wiernym, wobec których kapłan pełni służbę miłości.

Wymiar słowa odzwierciedla się w posłudze prezbitera będącego szafarzem słowa Bożego, toteż sam powinien on rozwijać w sobie mentalność życia Ewangelią. W ten sposób będzie pierwszym wierzącym w słowo, jego sługą, a nie panem¹². Benedykt XVI w *Posynodalnej adhortacji o słowie Bożym w życiu i misji Kościoła* podkreślił, iż „słowo Boże jest nieodzowne do ukształtowania serca dobrego pasterza, szafarza Słowa”¹³, dlatego kontakt z Biblią to filar uświęcania i odnawiania życia kapłańskiego. Wyraźnie zaznaczył, że u podłoża kryzysu kapłaństwa leży „odejście od przyjmowania Pisma Świętego jako słowa Bożego”¹⁴. Formacja duchowa

---

¹⁰ Por. tamże, nr 25.

¹¹ Por. PDV, nr 26; za: DP, nr 4-6, 13.

¹² Por. PDV, nr 26.

¹³ Benedykt XVI, *Verbum Domini. Posynodalna adhortacja o słowie Bożym w życiu i misji Kościoła* (30 września 2010), Kraków 2010, nr 78.

¹⁴ R. Sarah, Benedykt XVI, *Z głębi naszych serc*, Warszawa 2020, s. 23.

przez słowo Boże odbywa się w różnych przestrzeniach życia prezbitera jak np.: w sprawowanych sakramentach, Liturgii Godzin, medytacji czy też lekturze duchowej. Inną przestrzenią formacji duchowej prezbitera związaną ze słowem Bożym jest *lectio divina*, w której kapłan spotyka samego Jezusa prowadzącego z nim dialog. W ten sposób dochodzi do rozmowy, w której powołany zastanawia się, przed Jezusem i razem z Nim, nad działalnością i słowami Zbawiciela, ponieważ „czytanie Pisma Świętego jest modlitwą, musi być modlitwą – musi wynurzać się z modlitwy i prowadzić do modlitwy”¹⁵. Pierwszymi adresatami Ewangelii byli Apostołowie, dlatego pierwszoplanowym odbiorcą powinien być kapłan, aby dzięki słowu wchodził w ciągły proces poznawania Jezusa, dialogu z Nim i odpowiadał na nie postawą nawrócenia. Tylko jeżeli sam będzie prowadził dialog z Jezusem w słowie, będzie mógł wprowadzać w niego innych¹⁶.

Centralną przestrzenią duchową kapłana jest Eucharystia będąca źródłem i szczytem całego życia chrześcijańskiego, która zawiera najcenniejszą łaskę – samego Jezusa – i „z tej jedynej ofiary czerpie swoją moc cała posługa kapłańska”¹⁷. Wpisuje się ona w biblijny wymiar służby kapłana, ponieważ każdy „arcykapłan ustanawiany jest do składania darów i ofiar” (Hbr 8,3). To ona „jest główną i centralną racją bytu sakramentu kapłaństwa”¹⁸. Posługa duszpasterska,

¹⁵ Benedykt XVI, *Nasze ręce niech się staną rękami Chrystusa. Homilia, Msza św. Krzyżma w Wielki Czwartek* (Watykan 13 kwietnia 2006), LosR, nr 5(283)2006, Rok XXVII, s. 12.

¹⁶ Por. S. Harężga, *Medytacja słowa Bożego podstawową modlitwą kapłana*, w: J. Augustyn (red.), *Sztuka bycia księdzem. Poradnik*, Kraków 2010, s. 138-139.

¹⁷ KKK, nr 1566.

¹⁸ Jan Paweł II, *Ecclesia in Europa. Adhortacja apostolska o Jezusie Chrystusie, który żyje w Kościele, jako źródło nadziei dla Europy* (28 czerwca 2003), Kraków 2003, nr 31.

w obecnych warunkach kulturowych i społecznych, wymaga od kapłana dużego zaangażowania. Należy bowiem zachować równowagę pomiędzy zaangażowaniem duszpasterskim a życiem duchowym. To Eucharystia stanowi więź łączącą miłość pasterską z kapłanem. Z niej wypływa troska o dusze. Dlatego kapłan powinien codziennie odprawiać Mszę św. nawet w przypadku nieobecności wiernych¹⁹. Benedykt XVI podkreślał zależność między Mszą św. a modlitwą. W jednej z homilii papież zaznaczył, że sprawowanie liturgii jest istotnym obowiązkiem kapłana, co jest równoznaczne z tym, iż winien on być człowiekiem modlitwy – „pierwotnej rzeczywistości”, którą odkrywa wciąż na nowo dzięki osobie Chrystusa i świętych²⁰.

Ponadto tym, co ożywia życie duchowe kapłana, jest cnota miłości pasterskiej zakorzeniona w Chrystusie i będąca darem Ducha Świętego²¹. Ta cnota, którą papież nazwał „służbą miłości” polega na ożywianiu wspólnoty kościelnej i kierowaniu nią. Służba ta powinna być wolna od pychy i chęci władzy, ponieważ wtedy dynamizuje życie duchowe kapłana i upodabnia go do Chrystusa. W dokumencie *Pastores dabo vobis* wskazane zostały cechy, jakimi powinien odznaczać się pasterz w tej służbie. Są to wierność, konsekwencja, mądrość, otwartość na wszystkich, życzliwa dobroć, stanowczość i autorytet w sprawach zasadniczych, nieuleganie zbyt subiektywnym poglądom, bezinteresowność, cierpliwość, szacunek dla codziennego trudu oraz ufność w ukryte działanie łaski, która objawia się w ludziach

¹⁹ Por. tamże, nr 31.

²⁰ Por. Benedykt XVI, *Kapłan musi czuwać, żeby świat był wrażliwszy na Boga. Homilia Msza św. Krzyżma w Wielki Czwartek* (Watykan 20 marca 2008), *LosR*, nr 5(303)2008, Rok XXIX, s. 7.

²¹ Por. PDV, nr 23.

prosty i ubogi²². Bez wątpienia owa służba wymaga zaangażowania w życie duchowe prezbitera, ponieważ wtedy będzie autentyczna i pozbawiona chęci stawiania prywatnych celów nad pasterską troskę o wiernych.

Z formacją duchową ściśle związana jest modlitwa, do której wzywał sam Jezus (zob. Łk 18,1). Przez nią kapłaństwo wciela się w życie, jest pielęgnowane umysłem i sercem, i musi być w niej zakorzenione, bo to ona urzeczywistnia autentyczny dynamizm ewangeliczny oraz potwierdza kapłańską tożsamość i autentyczność powołania. Bez modlitwy styl życia kapłańskiego zostaje wypaczony i pozbawiony światła Bożego, które pomaga prowadzić ludzi drogami nauczania Jezusa nawet w sytuacjach, gdy ludzka słabość stoi na przeszkodzie²³. Modlitwa kapłana, ta osobista, wspólnotowa czy liturgiczna urzeczywistnia egzystencję chrześcijańskiego życia, gdyż stanowi naturalny wyraz świadomości, że człowiek został stworzony przez Boga. To ona zabezpiecza uzmysłowienie Bożych tajemnic, których ksiądz jest szafarzem, wychowuje i pozwala ją wyrażać w konkretnych czynach²⁴. Dlatego modlitwa ma niepodważalne pierwszeństwo przed innymi czynnościami w życiu kapłana²⁵. Istnieje konkretna jedność między modlitwą kapłana a głoszeniem słowa, ponieważ „z rozmyślania nad Bożym słowem i z osobistej modlitwy winno spontanicznie wynikać przekonanie kapłana o pierwszeństwie świadectwa życia, które pozwala

²² Por. tamże, nr 26.

²³ Por. Jan Paweł II, *Kapłaństwo służebne. List do kapłanów na Wielki Czwartek 1979*, w: Jan Paweł II, *Listy na Wielki Czwartek 1979-2005*, opr. K. Lubowiecki, Kraków 2005, s. 29-30.

²⁴ Por. Jan Paweł II, *Modlitwa Chrystusa w Getsemani. List do kapłanów na Wielki Czwartek 1987*, w: Jan Paweł II, *Listy...*, dz. cyt., s. 132-134,136; A. Cencini, *Od wychowania do formacji*, Kraków 2003, s. 94-95.

²⁵ KP, nr 11.

odkryć moc miłości Bożej i czyni przekonującym słowo²⁶. Joseph Ratzinger podstawowe zadanie życia kapłańskiego określił słowami „być z Nim, uczyć się na Niego patrzeć, ćwiczyć się w słuchaniu Go, stale coraz bardziej poznawać Pana w modlitwie i cierpliwym słuchaniu Pisma Świętego²⁷. W formacji duchowej ważne miejsce zajmuje kształtowanie przeżywania celibatu jako wartości upodabniającej prezbitera do Chrystusa i wybór niepodzielnej miłości do Niego, a nie traktowanie go jako zwykłej normy prawnej, o czym będzie mowa w dalszej części.

Kongregacja ds. Duchowieństwa w *Dyrektorium o postudze i życiu kapłanów* wskazuje, że każdy kapłan powinien mieć wypracowany konkretny program życia osobistego, który umożliwi mu formację duchową. Powinien on zawierać, oprócz wspomnianych wcześniej medytacji i czytania słowa Bożego, modlitwy, sakramentów (codzienna Eucharystia i pokuta), Liturgii Godzin, takie elementy jak: medytację tajemnicy wiary, pobożność maryjną (rózaniec, poświęcenie się lub oddanie, wewnętrzna rozmowa), formację doktrynalną lub hagiograficzną, codzienny rachunek sumienia, rekolekcje i dni skupienia oraz inne praktyki pobożnościowe (np. Droga krzyżowa)²⁸. Benedykt XVI podczas pielgrzymki do Polski w 2006 roku zachęcał duchowieństwo także do adoracji Najświętszego Sakramentu wskazując na zależność między modlitwą a działaniami pasterskimi. Papież zachęcał, aby nie ulegać „pokusie pośpiechu, a czas od-

---

²⁶ KG, s. 28.

²⁷ J. Ratzinger, *Śludzy waszej radości. Medytacje o duchowości kapłańskiej*, w: tegoż, *Opera omnia. Głosiciele Słowa i śludzy Waszej radości. Teologia i duchowość sakramentu święceń*, tom XII, red. G.L. Müller, Lublin 2012, s. 480.

²⁸ Por. DPZK, nr 39, 76.

dany Chrystusowi w cichej, osobistej modlitwie niech nie wydaje się czasem straconym. To właśnie wtedy rodzą się najwspanialsze owoce duszpasterskiej posługi (...). Świat, w którym jest tak wiele hałasu, tak wiele zagubienia, potrzebuje milczącej adoracji Jezusa, ukrytego w hostii. Trwajcie w modlitwie, adoracji i uczcie wiernych tej modlitwy”²⁹. Brak duchowości kapłańskiej prowadzi do aktywizmu pozabawionego prorockiego ducha – owocu rozbitej jedności wewnętrznej. Ksiądz staje się wówczas „wyschłym kanałem”³⁰, który nie jest w stanie sam czerpać radości ze swojej posługi, ani nie może w wolności wychodzić z darem kapłaństwa do wiernych.

1.2. ROZUM – WYMIAR INTELEKTUALNY

Formacja intelektualna jest integralna z wymiarem ludzkim i duchowym, ponieważ człowiek w zdolności korzystania z władzy rozumu doświadcza potrzeby poznania Boga i nawiązania z Nim relacji. Początek formacji intelektualnej, ukierunkowanej na kapłaństwo, ma miejsce podczas studiów w seminarium. Powinny być one zintegrowane z procesem rozwoju osobowo-duchowego. Ich rola to prowadzenie do doświadczenia Boga i przekazania go wierzącym. Z tej przyczyny studia nie mogą być traktowane jako drugorzędny komponent w całej formacji³¹.

Św. Jan Paweł II w *Pastores dabo vobis* wymienił przedmioty, które powinny być zawarte w programie nauczania podczas studiów seminaryjnych. Jako pierwszą dyscyplinę

---

²⁹ Benedykt XVI, *Wierzę w moc waszego kapłaństwa. Przemówienie podczas spotkania z duchowieństwem w archikatedrze św. Jana* (Warszawa 25 maja 2006), LosR, nr 5-7(284)2006, Rok XXVII, s. 16.

³⁰ KP, nr 11.

³¹ Por. PDV, nr 51.

wskazał filozofię³². Papież zwracał na nią szczególną uwagę również w późniejszych dokumentach, chociażby w encyklice *Fides et ratio*, w której podkreślił, iż „studium filozofii jest podstawowym i nieodzownym elementem w strukturze studiów teologicznych i w formacji kandydatów do kapłaństwa”³³. Benedykt XVI podkreślił, że „kryzys teologii posoborowej jest w dużej mierze kryzysem podstaw filozoficznych”³⁴, dlatego kandydaci do kapłaństwa muszą dzięki filozofii ukształtować świadomość odzwierciedlającą jedność między duchem ludzkim a prawdą. Wśród innych przedmiotów wymienione zostały socjologia, psychologia, pedagogika, nauki ekonomiczne i polityczne, a także te o środkach społecznego przekazu³⁵.

Jednak wśród najważniejszych przedmiotów w zakresie formacji intelektualnej wskazuje się na teologię, która łączy dwa aspekty, tj. wiarę i dojrzałą refleksję. W formacji prezbitera na podkreślenie zasługuje wymiar chrystologiczny i eklezjologiczny teologii, ponieważ istotą tej refleksji jest przyłgnięcie do Chrystusa, dokonujące się w przestrzeni nauczania Kościoła³⁶. Dojrzała teologia zmierza w dwóch kierunkach. Pierwszy to studium słowa Bożego, które Sobór

---

³² Papież poświęca dużo uwagi filozofii, ponieważ jest ona podstawą teologii i porusza takie kwestie jak rozumienie i interpretacja osoby, jej wolność, relacja ze światem i Bogiem, konstytutywna więź między duszą ludzką i prawdą, poznanie prawdy obiektywnej i uniwersalnej przez rozum, poznanie prawdy o Bogu. Por. PDV, nr 52; DFK, nr 15. Również o studiach z filozofii więcej w: KPK kan. 250-251.

³³ Jan Paweł II, *Fides et ratio. Encyklika o relacjach między wiarą a rozumem* (14 września 1998), Tarnów 1998, nr 62.

³⁴ Cyt. za: Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Dekret o reformie kościelnych studiów w zakresie filozofii* (15 lipca 2011), Lublin 2011, nr 9.

³⁵ Por. PDV, nr 52, DPZK, DFK, nr 20.

³⁶ Por. PDV, nr 53.

nazywa „duszą teologii”³⁷, drugi zaś to człowiek rozmawiający z Bogiem. W taki sposób papież wskazał na jedność nauki teologicznej, w której każdy przedmiot ma swoje uzasadnienie, oraz na powiązanie teologii i filozofii, do czego zachęcał Sobór³⁸. *Dyrektorium o postudze i życiu kapłanów* wskazuje ponadto na ekumenizm jako przedmiot istotny w formacji intelektualnej³⁹. W dzisiejszych czasach na szczególną uwagę zasługują przedmioty związane z teologią moralną, a zwłaszcza bioetyką. Powiązane jest to z problemami życia małżeńskiego i rodziny w tej materii, o naturze naukowej i filozoficznej, które wymagają wnikliwej i rzetelnej wiedzy. Człowiek, stojący przed coraz większymi możliwościami ingerencji w ludzki organizm, z jednej strony wezwany jest do rozwoju nauki w kierunku troski o życie, ale z drugiej pojawia się pokusa sterowania nim w każdym aspekcie, nawet w tym należnym Bogu. W tej perspektywie obligatoryjną staje się kompetencja osób duchownych w tej materii⁴⁰.

Formacja intelektualna nie może zakończyć się na etapie seminaryjnym. Ze względu na powierzonych księdzu ludzi, którzy mają prawo do uzyskania odpowiedzi na stawiane pytania, staje się ona obowiązkiem, którego nie można lekceważyć. Wysoki poziom rozwoju naukowego i technicznego również stanowi wyzwanie, by krytycznie rozeznaczyć i poznać stan rzeczy oraz dostosować się do potrzeb współczesnego człowieka⁴¹. Jak zauważył Joseph Ratzinger „zmiana

³⁷ „Ze szczególną starannością należy kształcić alumnów w zakresie Pisma Świętego, które winno być duszą całej teologii” (DFK, nr 16).

³⁸ Zob. DFK, nr 14.

³⁹ Por. DPZK, nr 77.

⁴⁰ Por. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wskazania dla formacji alumnów dotyczące zagadnień małżeństwa i rodziny* (19 marca 1995), Warszawa 2008, nr 23-24.

⁴¹ Por. PDV, nr 51.

świata wprawdzie nie zmienia tożsamości człowieka, ale zmienia sposoby doświadczania i wyrażania bycia człowiekiem. Tak samo wiara chrześcijańska wprawdzie nie zmienia się w swojej istocie, jednak inne są sposoby dojścia do niej oraz formy jej przekazywania⁴². Pogłębianie refleksji socjologicznej, kulturowej i naukowej w tym kontekście wydaje się zatem nieuchronne by poznawać świat, do którego kapłan jest posłany.

Szczególną uwagę skupiają na sobie współczesne prądy humanistyczno-filozoficzne, które nie zawsze są zbieżne z chrześcijańską wizją człowieka. Przed kapłanem stoi ważne wyzwanie poznawania i bycia erudytą wobec zagadnień, które pojawiają się w dzisiejszym świecie. Powinien on troszczyć się o swój rozwój intelektualny, aby sprostać nowym wymaganiom duszpasterskim. Ta formacja intelektualna, aby mogła przysłużyć się posłudze autentycznej, nie może mieć charakteru wyłącznie teoretycznego czy też informacyjnego. Zasadniczym jej celem jest prowadzenie do wiary, modlitwy i komunii. Winna ona pogłębiać i usystematyzować prawdę objawioną oraz przygotować do dzieła ewangelizacji w kontekście kulturowym⁴³.

Każdy kapłan powinien być także teologiem. Nie chodzi tu o posiadanie stopnia naukowego, ale o to, by potrafił on dokonać „refleksji nad własną wiarą i doświadczeniem

---

⁴² J. Ratzinger, *Przedmowa do*: Walter Friedberger, Franz Schnider (red.), *Theologie – Gemeinde – Seelsorger [Teologia – wspólnota – duszpasterz]*, München 1979, w: tegoż, *Opera omnia...*, dz. cyt., s. 432.

⁴³ Por. DPZK, nr 77; R. Selejdak, *Stawać się kapłanem trzeciego tysiąclecia*, Częstochowa 2001, s. 59-62; J. Miąso, *Wychowanie do kapłaństwa w świetle posynodalnej adhortacji Ojca Świętego Jana Pawła II Pastores dabo vobis*, „Resovia Sacra” 1998, nr 5, s. 227.

chrześcijańskim w określonym czasie i kulturze⁴⁴. Z powyższej parafrazy określającej teologa, wypracowanej na Międzynarodowym Kongresie Teologicznym w Brukseli z 1970 roku jasno wynika, że pierwszym wymiarem kapłańskiego wymiaru intelektualnego jest wiara. Tego daru nie posiada on dla siebie, ale jest wezwany do dzielenia się nim z innymi ludźmi. To zadanie wymaga wiary przemyślanej zarówno w kwestii praw teologii, jak i w powiązaniu z kulturą współczesnego człowieka. Dlatego formacja intelektualna w kapłaństwie nie może ograniczać się do powtarzania reguł prawd wiary, ale powinna ogarnąć świat, w którym kapłan żyje oraz jego funkcjonowanie. W taki sposób nie będzie on wyłącznie odtwórcą zdobytej wiedzy, ale przekazicielem wartości⁴⁵.

1.3. CZYN – MIŁOŚĆ PASTERSKA

Wymiar pastoralny jest określony jako formacja duszpasterska, czyli „udział w miłości Jezusa Chrystusa Dobrego Pasterza”⁴⁶. Powołując się na dokument Soboru Watykańskiego II *Optam totius*, św. Jan Paweł II przypomniał, że „cel duszpasterski nadaje formacji ludzkiej, duchowej i intelektualnej określoną treść i konkretne cechy, a także integruje i kształtuje całą formację przyszłych kapłanów”⁴⁷. Kapłan ożywia i umacnia osoby świeckie w powszechnym kapłaństwie polegającym na dawaniu świadectwa ewangelicznego. Tożsamość księdza objawia się w miłości do powie-

⁴⁴ L. Balter, *Intelektualny wymiar pracy duszpasterskiej kapłana*, w: J. Augustyn (red.), *Sztuka bycia...*, dz. cyt., s. 115.

⁴⁵ Por. tamże, s. 116.

⁴⁶ PDV, nr 57.

⁴⁷ Tamże; por. DFK, nr 4.

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW.....	5
WPROWADZENIE.....	7
Rozdział 1. Wymiary formacji kapłańskiej.....	13
1.1. Serce – duchowość	16
1.2. Rozum – wymiar intelektualny	22
1.3. Czyn – miłość pasterska	26
Rozdział 2. Struktura formacji ludzkiej.....	33
2.1. Odpowiedź w słowie Bożym	34
2.2. Dojrzałość uczuciowa	39
• <i>Ja i moja historia</i>	43
• <i>Relacje</i>	47
• <i>Ksiądz i kobieta</i>	52
• <i>Ksiądz i księża</i>	56
• <i>Samotność</i>	61
2.3. Co z tym celibatem?	64
• <i>Wychowanie seksualne</i>	68
• <i>Być mężczyzną</i>	69
• <i>Poznać własne ciało</i>	71
• <i>Co lepsze: małżeństwo czy celibat?</i>	74
• <i>Chrystus, Kościół i wieczność</i>	77

• <i>Ojcostwo</i>	80
• <i>Czy można się zakochać?</i>	84
• <i>Homoseksualizm</i>	86
• <i>Trudności</i>	88
2.4. Dojrzewanie w wolności	95
• <i>Samorealizacja</i>	97
• <i>Bariery</i>	99
• <i>Posłuszeństwo</i>	101
• <i>Ubóstwo</i>	105
2.5. Troska o dojrzałe sumienie	111
• <i>Deformacja</i>	114
• <i>Konfesjonał: być najpierw penitentem</i>	118
2.6. Kryzys	126
• <i>Wypalenie zawodowe</i>	133
• <i>Na ratunek</i>	136

Rozdział 3. Nie ustawaj w drodze!

Formacja permanentna duchowieństwa	143
• <i>Nie zaniedbuj charyzmatu!</i>	143
• <i>Gdzie początek, a gdzie koniec?</i>	146
• <i>Razem z braćmi</i>	150
• <i>Od czego zacząć?</i>	153
• <i>Żywa struktura</i>	157

Rozdział 4. Wyzwania formacyjne .....

4.1. Nie taka prosta sprawa	161
4.2. Nowe perspektywy	170
• <i>Droga bycia uczniem</i>	171

• <i>Cztery kroki</i>	172
• <i>Integralnie.</i>	175
• <i>Kobieta w formacji</i>	178
• <i>Nie utracić ducha i rozumu</i>	180
4.3. Formacja medialna	184
• <i>Zanurzeni w rzeczywistość cyfrową</i>	184
• <i>Nowa agora.</i>	186
• <i>Autentyczna kultura spotkania.</i>	187
• <i>Nie tracić głowy.</i>	190
• <i>Narzędzie formacyjne</i>	191
• <i>Formator jako pierwszy</i>	194
• <i>Ochronić bezbronnych</i>	199
ZAKOŃCZENIE	203
BIBLIOGRAFIA	205

KARMELECI BOSI

Zakon Braci Bosych
Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel
Prowincja Warszawska
pw. Trójcy Przenajświętszej

- ♦ **Nazwa i początki naszego Zakonu związane są z Górą Karmel** w Palestynie. Począwszy od św. proroka Eliasza, na przestrzeni wieków przebywali tam pustelnicy pielęgnując ducha modlitwy i służąc ludziom. Pustelnikom z XIII wieku św. Albert, patriarcha Jerozolimy nadał Regułę życia. W XVI wieku w Hiszpanii zakon został zreformowany przez św. Teresę od Jezusa i św. Jana od Krzyża.
- ♦ **Źródłem naszego życia jest modlitwa.** W niej pogłęwiamy naszą więź z Bogiem i odnajdujemy Jego miłującą obecność w świecie. Powołaniem karmelity jest świadczyć o wartości modlitwy w życiu. Każdego dnia gromadzimy się na wspólnym sprawowaniu Eucharystii i Liturgii Godzin. Dwie godziny dziennie przeznaczamy na milczącą modlitwę myślną.
- ♦ **Żyjemy we wspólnocie,** która pomaga nam wzrastać w chrześcijańskiej miłości i służyć sobie nawzajem. Życie wspólnotowe wspomaga zarówno naszą modlitwę, jak i posługę w Kościele.
- ♦ **Przyjaźń z Chrystusem prowadzi nas do służby bliźnim** tak, jak On to czynił. Podejmując różnorodną pracę apostolską, jako kapłani i bracia zakonnicy, pragniemy być świadkami miłującej obecności Boga i prowadzić bliźnich do zjednoczenia z Nim.

Więcej informacji o nas:

www.karmelicibosi.pl
powolania.karmelicibosi.pl
www.carmelitanum.pl